

RECENZJA

„Studia Wyborcze”, tom 41, 2026

DOI: <https://doi.org/10.26485/SW/2026/41/5>

Wojciech Bożek*

 <https://orcid.org/0000-0002-3939-3759>

**TOMASZ GWÓZDŹ, ŚRODKI PUBLICZNE JAKO
ŹRÓDŁO FINANSOWANIA PARTII POLITYCZNYCH
– ROZWIĄZANIA POLSKIE NA TLE PORÓWNAWCZYM,
WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO,
KATOWICE 2025, SS. 302.**

Monografia Tomasza Gwoźdźa *Środki publiczne jako źródło finansowania partii politycznych – rozwiązania polskie na tle porównawczym* stanowi rozbudowane, metodologicznie spójne i merytorycznie pogłębione opracowanie naukowe poświęcone problematyce o fundamentalnym znaczeniu dla funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Przedmiot badań, obejmujący mechanizmy finansowania partii politycznych ze środków publicznych w powiązaniu z systemem wyborczym, sytuuje recenzowaną publikację na styku prawa finansów publicznych, prawa konstytucyjnego oraz prawa wyborczego. Tym samym autor podejmuje zagadnienie o wysokiej doniosłości normatywnej i ustrojowej, wymagające analizy zarówno w wymiarze dogmatycznym, jak i funkcjonalnym. Stanowi to ważny walor pracy, która wpisuje się w aktualnie trwającą dyskusję nad zasadnością i sprawiedliwością obowiązujących w merytorycznym zakresie regulacji.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na przyjętą i szczegółowo wyjaśnioną metodologię recenzowanej monografii. Autor posłużył się warsztatem badawczym właściwym dla współczesnych opracowań z zakresu nauk

* Dr hab., prof. US, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Prawa i Administracji, wojciech.bozek@usz.edu.pl

prawnych, zachowując przy tym wysoki poziom konsekwencji metodologicznej oraz adekwatności do przedmiotu badań.

Centralnym elementem pracy pozostaje teza, zgodnie z którą finansowanie partii politycznych ze środków publicznych jest rozwiązaniem zasadniczo uzasadnionym, lecz wymagającym modyfikacji w zakresie wysokości świadczeń oraz mechanizmów ich kontroli. Tak sformułowana teza ma charakter syntetyczny i pozwala na powiązanie analiz prowadzonych w różnych częściach pracy. Przyjęta koncepcja jest konsekwentnie rozwijana, z odwołaniem się do argumentów o charakterze przede wszystkim normatywnym, aksjologicznym i funkcjonalnym. Z rozważanego punktu widzenia istotne znaczenie ma także sposób sformułowania problemów badawczych. Autor konstruuje je w sposób klarowny i operatywny, umożliwiając ich weryfikację w toku dalszych analiz. Z wykorzystaniem metod badawczych właściwych naukom prawnym dokonuje rekonstrukcji norm prawnych regulujących finansowanie partii politycznych, odwołując się zarówno do przepisów prawa polskiego, jak i regulacji o charakterze ponadnarodowym. Co ważne, analiza ta nie ogranicza się do wykładni językowej, lecz obejmuje również wykładnię systemową i funkcjonalną, pozwalając na uchwycenie relacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami prawa finansowego i wyborczego. Na metodzie dogmatyczno-prawnej autor – słusznie – opiera zasadnicze analizy, przy czym wykładnia norm prawnych prowadzona jest w sposób uporządkowany i transparentny, z zachowaniem niezbędnej precyzji terminologicznej i bez nadmiernej kazuistyki. Istotnym elementem zastosowanej metodologii jest uzupełnienie analizy dogmatycznej o komponent prawno porównawczy, bowiem zestawione są rozwiązania przyjęte w Polsce z regulacjami funkcjonującymi w innych wybranych państwach oraz na poziomie Unii Europejskiej, co umożliwia identyfikację alternatywnych modeli finansowania partii politycznych oraz ocenę efektywności rozwiązań krajowych. Zakres porównania został dobrany adekwatnie do celów badawczych i nie prowadzi do rozproszenia wywoodu. Na uwagę zasługuje też wykorzystanie elementów analizy empirycznej, w szczególności danych dotyczących wydatków budżetowych oraz praktyki rozliczania środków publicznych przez partie polityczne. Warto także odnotować, że autor posługuje się podejściem interdyscyplinarnym, łącząc analizę prawną z elementami refleksji politologicznej i ekonomicznej, co wynika ze specyfiki badanego zagadnienia, silnie osadzonego w realiach funkcjonowania systemu politycznego.

Reasumując, metodologia zastosowana w monografii Tomasza Gwoźdźdza cechuje się wysokim stopniem adekwatności, spójności i poprawności warsztatowej. Autor w sposób świadomy i konsekwentny łączy klasyczną analizę dogmatyczno-prawną z metodą prawno porównawczą oraz elementami

analizy empirycznej, co pozwala na wieloaspektowe ujęcie badanego zagadnienia i prowadzi do wniosków o istotnym znaczeniu zarówno teoretycznym, jak i praktycznym, o czym będzie mowa dalej.

Recenzowana monografia posiada również istotny walor *stricte* naukowy, polegający na identyfikacji luki badawczej wyrażającej się w niedostatecznym powiązaniu w dotychczasowym piśmiennictwie zagadnień wydatkowania środków publicznych z analizą finansowania partii politycznych oraz wpływu systemu wyborczego na poziom tego finansowania. W konsekwencji monografia stanowi próbę integracji kilku komplementarnych obszarów badawczych, co należy ocenić jako przedsięwzięcie ambitne i w pełni uzasadnione z perspektywy systemowej.

Struktura pracy jest przejrzysta i konsekwentnie podporządkowana przyjętym założeniom badawczym. Układ siedmiu rozdziałów umożliwia stopniowe przechodzenie od zagadnień ogólnych do szczegółowych analiz systemowych i prawnoporównawczych.

Rozdział pierwszy, poświęcony zagadnieniom ogólnym dotyczącym środków publicznych i partii politycznych, pełni funkcję fundamentu terminologicznego i systemowego całej pracy. Autor rekonstruuje podstawowe pojęcia prawa finansów publicznych oraz przedstawia istotę funkcjonowania partii politycznych w ujęciu historycznym i współczesnym, nie zapominając o bardzo ważnych zagadnieniach dotyczących m.in. odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych. Na tym etapie wywodu następuje uporządkowanie siatki pojęciowej niezbędnej dla dalszych analiz, co należy ocenić jako zabieg metodologicznie trafny. Rozdział ten stanowi solidną podstawę dla późniejszych rozważań, eliminując ryzyko niejednoznaczności interpretacyjnych.

Rozdział drugi, dotyczący charakterystyki wydatków publicznych, koncentruje się na normatywnych podstawach ich ponoszenia oraz zasadach ich funkcjonowania w polskim porządku prawnym. Autor analizuje genezę, cechy oraz klasyfikację wydatków publicznych, odwołując się do regulacji Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. 2025 poz. 1483 ze zm.). Szczególne znaczenie ma tu ukazanie związku pomiędzy wydatkami publicznymi a realizacją zadań publicznych, co stanowi istotny punkt odniesienia dla dalszych rozważań o finansowaniu partii politycznych. Rozdział ten porządkuje główne kategorie analityczne i stanowi niezbędne zaplecze teoretyczne dla dalszych części pracy.

Rozdział trzeci jest poświęcony analizie dotacji i subwencji jako szczególnych kategorii wydatków publicznych. Autor dokonuje skrupulatnej rekonstrukcji tych instytucji, wskazując ich charakter prawny, funkcje oraz znaczenie w systemie finansów publicznych. W sposób przekonujący ukazuje ich

rolę jako instrumentów finansowania działalności politycznej, w tym partii politycznych. Podsumowując, rozdział ten stanowi istotne ogniwo łączące ogólne rozważania o wydatkach publicznych z analizą ich zastosowania w praktyce ustrojowej.

Rozdział czwarty można uznać za centralną część monografii, ponieważ dotyczy on finansowania partii politycznych ze środków publicznych w Polsce. Autor analizuje zarówno podstawy prawne tego finansowania, jak i mechanizmy jego realizacji, w tym subwencje oraz dotacje powiązane z procesem wyborczym. Szczególną wartość mają rozważania dotyczące jawności finansowania oraz mechanizmów kontroli, w tym roli Państwowej Komisji, a także funkcjonowania systemu finansowania partii politycznych w Polsce, w tym jego potencjalnych słabości.

Rozdział piąty ma charakter prawnoporównawczy i obejmuje analizę systemów finansowania partii politycznych oraz kampanii wyborczych w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Republice Federalnej Niemiec oraz Republice Czeskiej. Autor podjął się trudnego zadania, gdyż zestawia odmienne modele regulacyjne, wskazując ich zalety i ograniczenia. Analiza ta została przeprowadzona w sposób rzetelny i pozwala na uchwycenie różnic systemowych oraz inspiracji dla ewentualnych zmian w polskim porządku prawnym. Rozdział ten istotnie poszerza perspektywę badawczą i umożliwia krytyczną ocenę rozwiązań krajowych.

Rozdział szósty dotyczy finansowania europejskich partii politycznych, funkcjonowania ich w ramach struktur Unii Europejskiej, a także europejskich fundacji politycznych. Autor przedstawia specyfikę tych kategorii podmiotów oraz odmiennosć zasad ich finansowania w porównaniu z partiami w państwach członkowskich („krajowymi”). W sposób przekonujący ukazuje, że różnice te wynikają z odmiennych funkcji i celów działania tych podmiotów. Rozdział ten stanowi wartościowe uzupełnienie analizy o wymiar ponadnarodowy.

Rozdział siódmy, ostatni w monografii, słusznie poświęcony jest wpływowi systemu wyborczego na finansowanie partii politycznych. Autor analizuje mechanizmy repartycji mandatów oraz ich przełożenie na poziom finansowania ugrupowań politycznych. Wykazuje zwłaszcza, że system wyborczy oddziałuje na finansowanie zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio. Rozdział ten ma charakter syntetyzujący i umożliwia kumulatywne ujęcia wcześniejszych rozważań, ukazując złożone powiązania między analizowanymi instytucjami.

Na marginesie powyższych rozważań należy zauważyć, że pewne ograniczenia opracowania wynikają z relatywnie wąskiego wykorzystania metod ilościowych, które mogłyby w szerszym zakresie uzupełnić analizę normatywną o wymiar empiryczny, szczególnie w odniesieniu do rzeczywistych skutków

finansowania partii politycznych ze środków publicznych. Ponadto w niektórych fragmentach pracy dostrzegalna jest możliwość dalszego pogłębienia analizy konstytucyjnej, zwłaszcza w zakresie relacji pomiędzy zasadą równości szans wyborczych a mechanizmami finansowania partii politycznych. W kontekście przeprowadzonej analizy prawnoporównawczej można rozważyć jej ewentualne rozszerzenie o dodatkowe systemy prawne, co mogłoby jeszcze pełniej ukazać zróżnicowanie modeli finansowania partii politycznych oraz ich uwarunkowań ustrojowych. Uwagi te mają jednak charakter uzupełniającej i nie wpływają na ogólną, wysoką ocenę monografii.

W zakończeniu książki autor formułuje wnioski o istotnej wartości poznawczej i systemowej, które stanowią syntetyczne podsumowanie przeprowadzonych analiz. Na pierwszy plan wysuwa się teza o zasadniczej dopuszczalności i ustrojowej racjonalności finansowania partii politycznych ze środków publicznych, przy jednoczesnym wskazaniu potrzeby jego istotnej korekty w zakresie mechanizmów dystrybucji oraz kontroli wydatkowania. Uwagę przykuwają także ustalenia dotyczące ścisłej zależności między systemem wyborczym a poziomem finansowania partii politycznych, które pozwalają uchwycić systemowy charakter analizowanego zagadnienia oraz jego konsekwencje dla równości szans politycznych.

Część konkluzji ma wyraźny wymiar krytyczny i postulatywny. Autor nie tylko identyfikuje słabości obowiązującego modelu, w tym ryzyko utrwalania przewagi największych ugrupowań oraz ograniczoną efektywność mechanizmów kontrolnych, lecz również formułuje wyważone postulaty *de lege ferenda*, ukierunkowane na zwiększenie transparentności, proporcjonalności i racjonalności alokacji środków publicznych. Wnioski te, osadzone w perspektywie prawnoporównawczej, należy ocenić jako szczególnie wartościowe, gdyż wykraczają poza opis stanu prawnego, oferując spójną i przekonującą propozycję jego dalszej ewolucji.

Reasumując, monografia Tomasza Gwóźdźa stanowi dojrzałe, spójne i metodologicznie poprawne opracowanie naukowe, które zasługuje na uwagę czytelnika oraz w istotny sposób wzbogaca literaturę przedmiotu, stanowiąc wartościowe źródło wiedzy dla przedstawicieli nauki prawa, a także dla praktyków zajmujących się problematyką finansowania życia politycznego oraz funkcjonowania systemów wyborczych.